

икономия на място, на материали и особено на средства“. Но ръководно начало за него е бил и принципът да прави така, че народът да хареса постройката, да се гордее с нея, да я обича. И такава е трябвало да бъде за него всяка обществена постройка. Ето защо народът е харесвал новия турски конак, който той е построил в Търново през 1872—76 г., въпреки че е строен за турска казарма (обр. 43—48). Ние мислим, че той го е харесвал затова, че в него няма вече никаква турска архитектурна форма (табл. XXXVI и XXXVII). Той се е гордеел с него. Грамадната сграда със своя тържествен издаден вход, увенчан с „двойната фичевска кобилица“, с двата си странични ризалита, с многобройните си високи и светли прозорци, уравновесена, спокойна и весела е действувала на населението. В нея се е чувствувал духът на времето и тя е била от сградите, които са говорили, които са имали какво да кажат. Тя е казвала, че турското робство си отива, че идват дните на свободата.

Ние разгледахме накратко и някои от последните творби на майстора. В течение на анализите, които направихме, посочихме главните етапи на неговия развой и главните черти на творчеството му, като поставихме това творчество във връзка с общественосторическите условия на Възраждането. Остава ни да кажем много малко.

Необходимо е да изтъкнем най-напред крайната оригиналност на всичко, което той прави. Той няма готови модели за нито една от своите сгради. Той пригажда стари форми, измисля нови, съчетава неща, които никой не би се сетил да съчетае, заема отвсякъде, вглежда се в националното архитектурно наследство. Неговата цел е да създаде монументална българска архитектура и съответни за това форми и похвати. Но това, което прави, е ново и негово. Във всяка от постройките личи мъката и радостта от творчеството. Трябва да обясним освен това фактът, че не е учил в никоя политехника, не значи нищо за тази епоха. И големите египетски, и големите старогръцки и римски архитекти, както и големите ренесансови архитекти не бяха учили в политехника. Той е учил обаче от своите учители — народни майстори, а това, което не е научил от тях, е открил сам. В преданията на тия майстори са се падали много точни изчисления, много верни принципи и много строги закони за строеж. Но и самият той е изчислявал за своя сметка, налучквал е нови принципи и е откривал нови закони. Той е безсъмнено голям строител и архитект.

Ние трябва да кажем след това, че Никола Фичев има чувство за хубостта на архитектурните форми и това чувство не го напуска дори там, гдето трябва да гради форми, които имат чисто утилитарен и дори инженерен характер. Той има чувство за хубавата гъвкава линия, за хубав силует. Той има, както казахме, и чувство за пластична хубост. Той вае своите сводове или конхите и апсидите си като скулптор, прави тънки и високи като свещи колони, украсява с каменни резби горните прагове на вратите, които прави, дяла хубави капители с растителни или животински орнаменти, той скулптира и релефи, чието съдържание трябва да уясни идеята на постройката. Над входната врата на „Св. Константин и Елена“ в Търново той е скулптирал две статуйки на арахангели. Да разхубави постройките си, да ги направи фокуси, в които се срещат желанията и идеалите на обзетите от високо самочувствие български народни маси в тая епоха, да ги направи годни да възбуждат национална гордост е една от главните му задачи. Затова украсява той фасадите с колонки, затова дава и на прозоците украсителна функция, затова разхубавява високите и стройни камбанарии и се грижи за красотата на всички детайли. Затова въвежда той в гражданската архитектура и облицовката от плоско поставени червени тухли, споени с тънки бели фуги от хоросан. Концепцията на Никола Фичев за архитектурата е концепция, която са имали всички големи архитекти на миналото. Той смята, че архитектът трябва да прави изкуство от всичко, което гради.

Основата на творчеството на Никола Фичев лежи в неразривната връзка между твореца и народа. Според една легенда, записана от др. Павел Делирадев, той е участвувал в 1835 г. във Велчовата завера. Тая легенда има всичката вероятност да бъде истинска, тъй като зидарите именно са взели най-голямо участие в подготовката на въстанието. Майсторът Димитър Софиалията е трябвало да събере 2000 майстори, чираци и груби работници-зидари, които са щели да бъдат основната армия на въстанието. Но и двуглавите орли, и лъвовете, които Никола Фичев е скулптирал по своите мостове, показват неговите революционни настроения. Той отразява в своите творби идеите и идеалите на народните маси. Той е истински народен майстор. Той е просмукан от прогресивните идеи на времето си, носители на които бяха именно народните маси и народната интелигенция, и той отразява националното самосъзнание, което расте непрекъснато у